

BRUK DINE RETTIGHETER

12

SKOLE OG UTDANNING

INNHold

1	Skole- og utdanningsbrosjyre – Bruk dine rettigheter	3
2	Universell utforming	3
3	Barnehagen	4
4	Grunnskole	6
5	Videregående skole	11
6	Universitet og høyskole	14
7	Opplæring for voksne	16
8	Søknad og klageprosess	17
9	Tekniske hjelpemidler	18
10	Hvor kan jeg få mer informasjon?	20

SKOLE- OG UTDANNINGSBROSJYRE – BRUK DINE RETTIGHETER

Norges Handikapforbund (NHF) arbeider for funksjonshemmedes rett til full deltakelse og likestilling gjennom hele livsløpet. God tilgang til opplæring og utdanning er en forutsetning for å delta i arbeidslivet og oppnå levekår som kan sammenlignes med andre.

Dette heftet i NHFs serie "Bruk dine rettigheter" er en veileder for elever og foresatte om rettighetene de har med hensyn til barnehage, grunnskole, videregående skole og universitet eller høyskole samt voksenopplæring. Se også veiledning angående klageadgang og informasjon om tekniske hjelpemidler.

UNIVERSELL UTFORMING

De fysiske omgivelsene skal være slik at alle elever, ansatte og foreldre kan bruke barnehage, skole, universitet og høyskole uten å møte hindringer. Både bygninger, omgivelser og produkter må derfor være universelt utformet. Dette er nedfelt i flere lovverk: plan- og bygningsloven, diskriminerings- og tilgjengelighetsloven samt lovverkene for barnehager, skoler og universiteter.

Plan- og bygningsloven gjelder alle nybygg og større ombygginger. Kravene til universell utforming står i lovens formål og er utdypet i tekniske forskrifter. Diskriminerings- og tilgjengelighetsloven anvendes for virksomheter i eksisterende bygg og uteområder. Det er forbudt å diskriminere mennesker med nedsett funksjonsevne. Offentlig og privat virksomhet rettet mot allmennheten skal arbeide aktivt og målrettet for å fremme universell utforming. Dette betyr at virksomheter som barnehager og skoler skal være tilgjengelige for alle.

Barnehager, skoler og universiteter har en plikt til å sørge for at det fysiske og psykiske arbeidsmiljøet er fullt forsvarlig for alle barn, elever og studenter.

For mer informasjon les NHFs brosjyrer om universell utforming og diskriminerings- og tilgjengelighetsloven, samt heftet "Tilgjengelige bygg og uteområder", kapittel 12.

BARNEHAGEN

Ansvarlig myndighet

Kommunen er lokal barnehagemyndighet og skal gi veiledning å påse at barnehagene drives i samsvar med gjeldende regelverk. Det gjelder både de offentlige og de private barnehagene.

Kommunen har plikt til å tilby plass i barnehage til barn under opplæringspliktig alder som er bosatt i kommunen. Barn med nedsatt funksjonsevne har fortrinnsrett til barnehageplass ved opptak, jf. barnehageloven § 13.

De fleste får tilbud i vanlige barnehager, ofte ved hjelp av egen assistent. Det finnes også enkelte spesialbarnehager.

Det fysiske miljøet

Det fysiske miljøet i barnehagen skal være utformet slik at alle barn får gode muligheter til å delta aktivt i lek og aktiviteter. Ved planlegging av barnehagens utforming, skal det tas hensyn til samfunnets mål om nedbygging av funksjonshemmende barrierer. Bygninger, utområder og produkter må derfor være universelt utformet.

Spesialpedagogisk hjelp

Barn under opplæringspliktig alder som har særlige behov for spesialpedagogisk hjelp, har rett til å få det. Hjelpen kan knyttes til barnehagen, sosiale og medisinske institusjoner eller organiseres som egne tiltak, jf. opplæringslovens (oppl.) § 5-7.

Hva som er et "særlig behov" er en skjønnsmessig vurdering som ligner den som legges til grunn ved spesialundervisning i grunnskolen.

Barn som mottar spesialpedagogisk hjelp har rett til å få dette gratis. Det skal gis fradrag i foreldrebetalingen for den tiden barnet får tildelt dette, se rundskriv F-039-01.

Sakkyndig vurdering

Det skal foreligge en sakkyndig vurdering før det treffes vedtak om spesialpedagogisk hjelp. Mer informasjon finner du på side 8. Opplæringslovens § 5-4 og § 5-5 gjelder så langt det passer i forhold til barnehagen.

Generell og individuell tilrettelegging

I veileder til forskrift om miljørettet helsevern i barnehager og skoler går det frem at barn med funksjonsnedsettelser skal ha tilgang til anlegget inne og ute på lik linje med andre. Langsiktig planlegging er derfor viktig. Barnet bør få en så gunstig situasjon som mulig gjennom hele barnehageoppholdet uten at det må gjøres store forandringer med lokalene underveis. [Link til veileder på side 19, hvor kan jeg få mer informasjon?](#)

Kommunen skal foreta rimelig individuell tilrettelegging av barnehagetilbudet for å sikre at barn med nedsatt funksjonsevne får likeverdig utviklings- og aktivitetsmuligheter, jf. diskriminerings- og tilgjengelighetslovens (Dtl.) § 12 og Rett til læring, NOU 2009: 18. Den individuelle tilretteleggingen kan gjelde det sosiale, pedagogiske og/eller de fysiske forholdene i barnehagen.

GRUNNSKOLE

Ansvarlig myndighet

”Grunnskolen” er en fellesbetegnelse for barneskolen og ungdomsskolen, som begge er et kommunalt ansvar. Oppl. kapittel 2 pålegger kommunene plikt til grunnskoleopplæring for barn og unge, og gir alle rett til offentlig grunnskoleopplæring.

Opplæringen i grunnskolen skal normalt starte det kalenderåret barnet fyller seks år, og vare til eleven har fullført tiende skoleår. Er det, etter en sakkyndig vurdering, tvil om barnet har kommet tilstrekkelig langt i utviklingen til å starte på skolen, har barnet rett til å få utsatt skolestart ett år dersom foreldrene krever det, jf. oppl. 2-1.

Nærskolen

Elevene i grunnskolen har rett til å gå på den skolen som ligger nærmest hjemmet eller den skolen i nærmiljøet som de hører til. Elever med funksjonsnedsettelse har rett til tilpasset undervisning i sitt nærmiljø, jf. oppl. § 8-1.

Gratis offentlig grunnskoleopplæring

Alle barn har rett og plikt til gratis offentlig grunnskoleopplæring, jf. oppl. § 2-1 og § 2-15.

Elever med funksjonsnedsettelser har rett til fullverdig deltakelse, og kommunen/skolen skal dekke eventuelle kostnader som er nødvendige for at eleven skal kunne delta, f. eks kostnader til assistent (Rundskriv F1403 – rett til gratis grunnskoleopplæring).

Det kan ikke kreves at elever eller foreldre skal dekke utgifter i forbindelse med grunnskoleopplæringen, eksempelvis utgifter til undervisningsmateriell, ekskursjoner eller leirskoleopphold som er en del av undervisningen. Skolen har dermed plikt til å dekke utgifter til ledsager ved leirskoleopphold for elever som

har behov for dette, jf. oppl. § 2-15.

Fysisk og psykososialt miljø

Alle elever i grunnskolen har rett til et godt fysisk og psykososialt miljø som fremmer helse, trivsel og læring, jf. oppl. § 9a-1. Skolen skal drive et kontinuerlig arbeid for å fremme dette, og det er skoleledelsen som har ansvaret for den daglige gjennomføringen, jf. oppl. § 9a-4.

Mange skoler har store mangler i forhold til tilgjengelighet. Foreldre bør melde behov om tilgjengelighet til skolen så tidlig som mulig. Kan ikke skolen vise til skriftlige og konkrete planer for dette, kan bekymringsmelding sendes til Fylkesmannen som har tilsynsansvar.

Det fysiske miljøet i skolen skal være i samsvar med de faglige normene som fagmyndighetene til enhver tid anbefaler. Avviker enkelte forhold fra normene må skolen kunne dokumentere at miljøet likevel har tilfredsstillende innvirkning på helse, trivsel og læring hos elevene, jf. oppl. § 9a-2.

Skolen skal aktivt og systematisk arbeide for å fremme et godt psykososialt miljø der den enkelte elev kan oppleve trygghet og sosial tilhørighet, jf. oppl. § 9a-3.

Elevene og lærlingene skal møtes med tillit, respekt og krav, og gis utfordringer som fremmer dannelse og lærelyst. Alle former for diskriminering skal motarbeides, jf. oppl. § 1-1.

Får ansatte ved skolen kunnskap eller mistanke om at en elev blir ertet, mobbet og/eller fysisk plaget, skal vedkommende snarest undersøke saken og varsle skoleledelsen. Ber en elev eller forelder om tiltak som angår det psykososiale miljøet, skal skolen snarest mulig behandle saken, jf. oppl. § 9a-3.

Generelle og individuelle tilretteleggingskrav

Alle elever har rett til en skole som er tilpasset deres behov, og skolen må innrettes slik at det blir tatt hensyn til elever ved skolen som har en funksjonsnedsettelse, jf. oppl. § 9a-2.

Det er mange skoler som har store mangler i forhold til tilgjengelighet. Foreldre bør melde behov om tilgjengelighet til skolen så tidlig som mulig. Kan ikke skolen vise til skriftlige og konkrete planer for dette, kan bekymringsmelding sendes til Fylkesmannen som har tilsynsansvar.

Skole- og utdanningsinstitusjoner er virksomheter som er rettet mot allmennheten, og faller innunder Dtl. § 9 som pålegger plikt til universell utforming. Se NHFs brosjyre om diskriminerings- og tilgjengelighetsloven.

Det skal foretas en rimelig individuell tilrettelegging av lærested og undervisning for å sikre at elever og studenter med nedsatt funksjonsevne får likeverdige opplærings- og utdanningsmuligheter, jf. oppl. § 1-3 § 9a-2 og dtl. § 12 (2).

Spesialundervisning i grunnskolen

Elever som ikke har eller får tilfredsstillende utbytte av det ordinære undervisningstilbudet, har rett til spesialundervisning, Jf. oppl. § 5-1. Eleven eller foreldrene kan kreve at skolen skal gjøre de undersøkelser som er nødvendig for å finne ut om eleven har behov for slik undervisning, jf. oppl. § 5-4.

Sakkyndig vurdering

Vær oppmerksom på at før kommunen fatter vedtak om spesialundervisning, skal det foreligge en sakkyndig vurdering av de behovene eleven har. Det er Pedagogisk-psykologisk tjeneste (PP-tjenesten) som sørger for at det blir utarbeidet sakkyndig vurdering der loven krever det, og foreldrene må gi sitt samtykke til dette. Den sakkyndig vurderingen skal vise om eleven kan ha nytte av spesialundervisning, og hva slags tilbud som bør gis. Det som vurderes er:

- *Sen utvikling, lærevansker eller andre forhold som påvirker opplæringen*
- *Antatt utbytte av det ordinære undervisningstilbudet*
- *Realistiske mål for barnets utvikling og læring*
- *Om elevens "vansker" kan håndteres i det ordinære undervisningsopplegget*
- *Hvilken opplæring som gir et forsvarlig tilbud.*

PP-tjenesten skal hjelpe skolen med å legge opplæringen til rette for elever med særlige behov.

PP-tjenesten skal rådføre seg med foreldrene i arbeidet med å utforme tilbudet om spesialpedagogisk hjelp, og legge stor vekt på deres synspunkter, jf. oppl. § 5-4.

Kommunen må gi en tydelig begrunnelse for eventuelle avvik fra vurderinger foretatt av sakkyndig instans.

Opplæringstilbudet skal ha et innhold som gir eleven et forsvarlig utbytte i forhold til de opplæringsmålene som er realistiske for eleven, jf. oppl. § 5-1.

Alle elever har rett til like mange undervisningstimer uavhengig om det gis spesialundervisning, oppl. § 2-2 og § 3-2.

IOP (Individuell opplæringsplan)

For elever som får spesialundervisning, skal det utarbeides en individuell opplæringsplan (IOP), jf. oppl. § 5-5. Hensikten er å gjøre planlegging, gjennomføring og evaluering enklere og mer oversiktlig. IOP skal være et arbeidsverktøy for skolen og læreren. Den skal inneholde konkrete opplæringsmål og skal evalueres skriftlig hvert halvår. Eleven/foreldrene og kommunen skal få kopi av evalueringen.

Undervisning på sykehus

En elev som er innlagt på sykehus eller annen helseinstitusjon, har rett til opplæring. Det følger av pasientrettighetsloven § 6-4 samt forskrift om barns opp-

hold i helseinstitusjon til spesialisthelsetjenesteloven.

Eksamen

Elever med nedsatt funksjonsevne kan ha rett til tilrettelegging av eksamen. Det skal gjøres etter en individuell vurdering (se rundskriv fra Eksamenssekretariatet ved Statens Utdanningskontor).

SFO

Grunnskolen skal ha et tilbud om skolefritidsordning (SFO) før og etter skoletid for barn med behov for særlige løsninger fra 1.-7. årstrinn, jf. oppl. § 13-7. SFO skal legge til rette for lek, kultur- og fritidsaktiviteter med utgangspunkt i alder, funksjonsnivå og interesser hos barnet.

SFO skal gi barna omsorg og tilsyn. Barn med nedsatt funksjonsevne skal gis gode utviklingsvilkår, og arealene inne og ute skal være egnet for formålet. Elever som mottar spesialpedagogisk bistand i medhold av opplæringsloven i SFO-tiden, har rett til å få denne hjelpen gratis. Dette medfører at det skal gis fradrag i foreldrebetalingen for den tiden eleven etter enkeltvedtaket er tildelt spesialpedagogisk hjelp.

Transport

Elever som på grunn av nedsatt funksjonsevne har behov for skyss til og fra skolen, har rett til gratis skyss/transport til og fra skolen uavhengig av avstanden mellom hjem og skole, jf. oppl. § 7-3. Dette gjelder også til og fra SFO.

VIDEREGÅENDE SKOLE

Ansvarlig myndighet

Fylkeskommunen har ansvaret for videregående opplæring for alle som er bosatt i fylkeskommunen. Den har ansvaret for den videregående opplæringen, som skal føre fram til studiekompetanse, yrkeskompetanse eller kompetanse på et lavere nivå.

Ungdommer som har fullført grunnskole eller tilsvarende opplæring, har etter søknad rett til tre års heltids videregående opplæring. Søker har rett til inntak på ett av tre alternative utdanningsprogram på videregående skole. I fag der læreplan forutsetter lengre opplæringstid enn tre år, har ungdommen rett til opplæring i samsvar med den opplæringstiden som er fastsatt i læreplan.

Ungdom som har fylt 15 år, søker selv om inntak til den videregående opplæring, jf. oppl. § 3-1.

Fysisk og psykososialt miljø

Elever i videregående skole har rett til et godt fysisk og psykososialt miljø som fremmer helse, trivsel og læring, jf. oppl. § 9a-1.

Skolen skal drive et kontinuerlig arbeid for å fremme disse kravene i skolen, og det er skoleledelsen som har ansvaret for den daglige gjennomføringen, jf. oppl. § 9a-4.

Skolen og lærebedriftene skal møte elevene og lærlingene med tillit, respekt og krav, og gi de utfordringer som fremmer danning og lærelyst. Alle former for diskriminering skal motarbeides, jf. oppl. § 1-1.

Se mer utfyllende om dette på side 3, fysisk og psykososialt miljø i grunnskolen. Kravene er de samme i grunn- og videregående skole.

Generelle og individuelle tilretteleggingskrav

Se side 4, generelle og individuelle tilretteleggingskrav i grunnskolen. Kravene til tilrettelegging er de samme i grunn – og videregående skole.

Spesialundervisning

En elev som har rett til spesialundervisning, har rett til inntil to ekstra år med videregående opplæring når dette er nødvendig i forhold til opplæringsmålene for den enkelte, jf. oppl. § 3-1.

Retten til spesialundervisning gjelder elever i videregående opplæring som ikke har tilfredsstillende utbytte av opplæringen. Retten gjelder alle typer lærervansker, og årsaken til lærervanskene har ingen betydning for denne rettigheten. Elever som har rett på spesialundervisning skal som hovedregel gjennomføre opplæringen innenfor gruppen/klassen, jf. oppl. § 8-2.

For ytterligere informasjon om rett til spesialundervisning, vises det til rundskriv Udir-1-2007 "hovedprinsippene ved spesialundervisning og spesialpedagogisk hjelp- presisering av enkelte bestemmelser i opplæringsloven". Link side 19, *hvor kan jeg få mer informasjon?*

Deler av videregående opplæring kan falle inn under reglene om arbeidsavklaringspenger, jf. folketrygdlovens (ftrl.) kapittel 11. Dersom eleven på grunn av sykdom, skade eller lyte er i en utdanningssituasjon som avviker vesentlig fra den som gjelder for annen ungdom, kan det etter særskilte regler ytes tilleggsstønad fra 16 år og arbeidsavklaringspenger fra 18 år, jf. ftrl. § 11-4 og § 11-5.

Sakkyndig vurdering

Før det fattes vedtak om spesialundervisning skal det foreligge en sakkyndig vurdering, jf. oppl. § 5-3. Fylkeskommunenes PP- tjeneste er sakkyndig instans, jf. oppl. § 5-6. Dersom fylkeskommunens vedtak avviker fra den sakkyndige vurderingen, stilles det krav til utfyllende begrunnelse, oppl. § 5-3.

Den sakkyndige vurderingen fra grunnskolen kan ikke legges til grunn for et tilbud om spesialundervisning i videregående opplæring. Vurderingen fra grunnskolen kan bare legges til grunn for et midlertidig vedtak om spesialundervisning, og vedtaket vil bare gjelde inntil eleven er utredet av PP-tjenesten i videregående opplæring. Dette skal gjøres så raskt som mulig og innen rammen av hva som er forsvarlig saksbehandlingstid, jf. fvl. § 11a.

Eksamen

Se side 10 om tilrettelegging på eksamen.

UNIVERSITET OG HØYSKOLE

Det generelle grunnlag for opptak som student (generell studiekompetanse), er fullført og bestått norsk videregående opplæring med de krav til fagsammenheng og timefordeling som departementet fastsetter, jf. universitets- og høyskolelovens (unhl.)§ 3-6.

Departementet kan fastsette at også annen egnet utdanning eller kombinasjon av utdanning og yrkespraksis skal være generelt opptaksgrunnlag.

Ungdom som har en funksjonsnedsettelse og som ønsker å søke høyere utdanning, bør starte planlegging av studiene i god tid i forvegen. Det kan være nødvendig med flytting, og det innebærer i mange tilfeller at et etablert tilbud med praktisk bistand i hjemkommunen forlates. Å få etablert et nytt tilbud og få lagt forholdene til rette på studiestedet kan være en langvarig og arbeidskrevende prosess. Tidligere Sosial- helsedepartementet (nå Helse- og omsorgsdepartementet) har utarbeidet et eget hefte om rettigheter og muligheter for funksjonshemmede studenter: "Endelig student".

Det finnes et nettsted, www.universell.no, for samarbeid og kunnskap om læringsmiljø, universell utforming og inkluderende løsninger. Sidene inneholder informasjon om hva universell utforming faktisk er og hvordan begrepet er relevant for høyere utdanning. Se link på side 19.

Ansvarlig myndighet

Staten er ansvarlig myndighet for universitet og høyskolene. Nasjonalt tilsynsorgan med utdanning (NOKUT) – www.nokut.no – er et faglig uavhengig statlig forvaltningsorgan. Formålet med dens virksomhet er å føre tilsyn med kvaliteten i høyere utdanning og fagskoleutdanning.

Styret ved utdanningsinstitusjonen har det overordnede ansvaret for studentenes læringsmiljø. Det skal, i samarbeid med studentsamskipnadene, legge forholdene til rette for et godt studiemiljø og arbeide for å bedre studentvelferden på lærestedet.

Fysisk og psykososialt miljø

Det fysiske og psykiske arbeidsmiljøet på universitet og høyskolene skal være forsvarlig ut fra hensynet til studentenes helse, sikkerhet og velferd, jf. unhl § 4-3.

I utformingen av det fysiske arbeidsmiljøet skal det, så langt det er mulig og rimelig, sørges for gode lys- og lydforhold og forsvarlig inneklime og luftkvalitet. Det skal være rent, ryddig og innredet slik at fysiske belastninger unngås og skader og ulykker forebygges.

Ved institusjonene skal det være et læringsmiljøutvalg som skal bidra til at ovennevnte krav blir gjennomført. Utvalget skal delta i planleggingen av tiltak vedrørende læringsmiljøet. De skal holdes orientert om klager fra studenter på dette, og gjøres kjent med pålegg og vedtak som blir truffet.

Generell og individuell tilrettelegging

Bygninger, omgivelser og produkter skal være utformet slik at alle studenter skal kunne bruke disse uten å møte på hindringer. De må være universelt utformet.

Institusjonen skal, så langt det er mulig og rimelig, legge studiesituasjonen til rette for studenter med behov for særskilte løsninger. Tilretteleggingen skal ikke føre til en reduksjon av de faglige krav som stilles ved det enkelte studium, jf. unhl § 4-3.

Eksamen

Se side 5 om tilrettelegging på eksamen.

OPPLÆRING FOR VOKSNE

Grunnskoleopplæring og videregående opplæring

Voksne har rett til grunnskoleopplæring dersom de har behov for det, jf. oppl. § 4A-1. Retten til opplæring omfatter vanligvis de fagene som er nødvendige for å oppnå vitnemål for fullført grunnskoleopplæring for voksne. Opplæringen skal tilpasses behovet for den enkelte.

Voksne som har fullført grunnskole eller tilsvarende, men ikke har fullført videregående opplæring, har etter søknad rett til dette, jf. oppl. § 4A-3. Fylkeskommunen skal organisere tilbudet, og opplæringen er gratis.

Spesialundervisning

Voksne som ikke har eller kan få tilfredsstillende utbytte av det ordinære opplæringstilbudet for voksne, har rett til spesialundervisning, jf. oppl. § 4A-2. Ovennevnte regler om sakkyndig vurdering, IOP og lignende, gjelder på samme måte for voksne med rett til spesialundervisning som elever i grunn- og videregående skole.

Opplæringen og undervisningsmateriell skal være gratis.

Transport

Voksne med nedsatt funksjonsevne har rett til gratis skyss når de får grunnskoleopplæring etter opplæringsloven.

SØKNAD OG KLAGEPROSESS

Søknad

Søknad om spesialundervisning eller spesialpedagogisk hjelp, sendes skolen ved rektor eller barnehagen ved styrer. Det er viktig å legge ved dokumentasjon som sakkyndig vurdering fra PP-tjenesten.

Det stedet du sender søknad til har plikt til å utrede saken. Er det skolen som mottar søknad er det de som skal sørge for at sakkyndig uttalelse foreligger.

Melding om vedtak. Retten til å klage

Når kommunen eller fylkeskommunen tar stilling til elevens rett til spesialundervisning etter oppl. § 5-1, er dette et enkeltvedtak som kan påklages til Fylkesmannen, jf. fvl. § 2 og oppl. § 15-2.

Når det sendes melding om vedtak om spesialundervisning, skal det gis opplysninger om klagerett, klagefrist og hvem klagen skal stiles til, jf. fvl. § 28 og § 29.

Inntak til videregående opplæring er et enkeltvedtak som kan påklages til Fylkesmannen, jf. oppl. § 15-2 og fvl. § 2. Fylkesmannen kan imidlertid ikke overprøve et vedtak i fylkeskommunen om hvilket utdanningsprogram på videregående trinn 1 eller programområde på videregående trinn 2 og 3, eller hvilken skole en søker skal tas inn på. For slike vedtak gjelder reglene om klageinstans i forvaltningsloven. Det betyr at disse vedtakene kan påklages til fylkeskommunen.

Klagen

Klagen stiles til den som har fattet vedtaket. Vanligvis vil dette være hovedutvalg for undervisning, kommunens skoleansvarlige (skolesjef) eller rektor ved skolen. For videregående skoler vil dette være rektor ved skolen eller fylkeskommunen. Klagen bør inneholde en begrunnelse for hvorfor man ikke er fornøyd med vedtaket.

Behandling av klagen i kommunen/fylkeskommunen

Klagen behandles først av den instansen som har fattet vedtaket, jf. fvl. § 33, 2. Ledd. Du kan få medhold, og da er saken ferdigbehandlet. Dersom du ikke får medhold, eller bare får delvis medhold, skal saken sendes videre til fylkesmannen av første instansen, jf. fvl. § 33, 4. ledd og § 28.

Behandling av klagen hos fylkesmannen

Fylkesmannen kan

- *gi fullt medhold*
- *gi delvis medhold*
- *avslå klagen*
- *opphøve vedtaket og sende saken tilbake til ny behandling*

Fylkesmannen er den endelige klageinstansen. Dersom en mener at saken som har vært behandlet av fylkesmannen handler om diskriminering, kan saken bringes inn for Likestillings og diskrimineringsombudet. Det forutsetter at saken har vært til behandling hos fylkesmannen først.

TEKNISKE HJELPEMIDLER

Personer med funksjonsnedsettelse kan ha rett til hjelpemidler gjennom folketrygdloven. Retten til hjelpemidler er hjemlet i folketrygdlovens kapittel 10 "Ytelser under medisinsk rehabilitering". Det kan gis støtte til hjelpemidler hjemme, i barnehage, skole, utdanning og arbeidsliv. Hjelpemidler gis som utlån fra hjelpemiddelsentralen i fylket. Det er skolens ansvar å dekke læremidler, mens folketrygden dekker individuelle hjelpemidler som er nødvendig for å bedre funksjonsevnen.

Hjelpemiddelsentralen har spesialkompetanse på området og kan gi veiledning om valg av rett løsning. Sentralen samarbeider med barnehage, skole og habili-

terings- og rehabiliteringstjenesten i kommunen. Du skal sikres medvirkning og innflytelse.

Se NHFs rettighetsbrosjyre nr. 8 "Tekniske hjelpemidler" for mer informasjon.

HVOR KAN JEG FÅ MER INFORMASJON?

Informasjon kan hentes i lovverk, på flere nettsider og i brosjyrer utarbeidet av bl.a. NHF. Nedenfor finner du viktige informasjonskilder.

Lovverk som er omtalt i brosjyren

Barnehageloven (BHL):

De fleste får tilbud i vanlige barnehager – ofte med hjelp av egen assistent. Det finnes også enkelte spesialbarnehager.

www.lovdatab.no/all/nl-20050617-064.html

Opplæringsloven (OPPLL):

Loven gjelder grunnskoleopplæring og videregående opplæring i både offentlige og private skoler og lærebedrifter dersom ikke noe annet er særskilt fastsatt. Videre gjelder loven for opplæring som er spesielt organisert for voksne som kommunen eller fylkeskommunen har ansvaret for.

www.lovdatab.no/all/nl-19980717-061.html

Universitets- og opplæringsloven (UNHL):

Loven gjelder for universiteter og høyskoler. Den har som formål å legge til rette for at universiteter og høyskoler skal tilby høyere utdanning på høyt internasjonalt nivå og utføre forskning og faglig og kunstnerisk utviklingsarbeid.

www.lovdatab.no/all/hl-20050401-015.html

Diskriminerings- og tilgjengelighetsloven (DTL):

Loven gjelder på alle områder. I følge loven er det forbudt å diskriminere mennesker med nedsatt funksjonsevne. Både holdninger og fysiske hindringer gjør at personer med funksjonsnedsettelse hindres i delta i samfunnet.

Offentlig og privat virksomhet rettet mot allmennheten skal arbeide aktivt og målrettet for å fremme universell utforming. Dette betyr at virksomheter som

barnehager, skoler, universiteter og høyskoler skal være tilgjengelige for alle. DTL skal bidra til nedbygging av samfunnsskapt funksjonshemmende barrierer og hindre at nye skapes. Loven anvendes også for virksomheter i eksisterende bygg og uteområder.

www.lovdatabank.no/all/hl-20080620-042.html

Plan- og bygningsloven (PBL):

Plan- og bygningsloven anvendes for nybygg og større ombygginger. Kvalitetskravene til hvordan bygg og uteområder skal utformes for å kunne brukes av alle, er nedfelt i tekniske forskrifter til PBL og i den norske standarden NS11001-1 Universell utforming av byggverk.

www.lovdatabank.no/all/nl-19850614-077.html

Forvaltningsloven (FAL):

Loven omhandler saksbehandlingsregler i forvaltningen. Forvaltningsloven regulerer altså dine rettigheter når du er i kontakt med offentlige instanser. Den skal ivareta rettssikkerheten din og sikre en forsvarlig saksbehandling. Forvaltningsloven er en overordnet lov som tas i bruk i all saksbehandling så lenge ikke annen lov gjelder etter særlovgivningen. Se NHFs brosjyre nr 04 i serien "Bruk dine rettigheter" "Forvaltningsloven".

www.lovdatabank.no/all/nl-19670210-000.html

Forskrifter:

Helse- og omsorgsdepartementet:

Forskrift om barns opphold i helseinstitusjon

Statens helsetilsyn:

Forskrift om miljørettet helsevern i barnehager og skoler mv. og veileder til forskriften.

Nettsider:

- www.regjeringen.no
- www.skolenettet.no
- www.statsped.no
- www.uttanning.no
- www.vilbli.no
- www.lovdata.no
- www.nhf.no
- www.universell.no

Publikasjoner:

Norges Handikapforbund, www.nhf.no, tlf 24 10 24 00

Brosjyreserien "Bruk dine rettigheter":

- nr 01. Sosiale tjenester: Rettigheter etter lov.
- nr. 04 Forvaltningsloven: Prinsipper om saksbehandling.
- nr. 05 Brukerstyrt personlig assistanse.
- nr. 08. Tekniske hjelpemidler,

Heftene kan lastes ned på NHFs nettside www.nhf.no eller bestilles på tlf 24 10 24 00.

- NHFs informasjonsbrosjyre om diskriminering og tilgjengelighetsloven – universell utforming "ikke godta diskriminering"
- NHF: "Tilgjengelige bygg og uteområder"
- NHFs kvalitetskrav - opplæring og utdanning

Udir (Utdanningsdirektoratet), www.udir.no, tlf 23 30 12 00

- Manifest mot mobbing 2009-2010, et forpliktende samarbeid for et godt og inkluderende oppvekst og læringsmiljø
- Kompetanse for tilpasset opplæring
- Veileder til opplæringsloven- spesialpedagogisk hjelp og spesialundervisning

- *Elever og foreldres ansvar og rettigheter*
- *Udir -4-2009 Rett til inntak til videregående opplæring og utvidet rett til videregående opplæring m.v.*

*NAV (Arbeids- og velferdsdirektoratet), www.nav.no, tlf 800 33 166/
21 07 00 00*

- *Arbeids og utdanningsreiser*
- *Hjelpemidler*

FØLGENDE PUBLIKASJONER KAN BESTILLES FRA
NORGES HANDIKAPFORBUND:

- 01 Sosiale tjenester
- 02 Rett til helsetjenester
- 03 Kvalitet i pleie- og omsorgstjenester
- 04 Forvaltningsloven – Saksbehandlingsregler
- 05 Brukerstyrt personlig assistanse
- 06 Etske verdier
- 07 Skattespørsmål for funksjonshemmede
- 08 Tekniske hjelpemidler
- 09 Bolig - Løsninger og finansiering
- 10 Behov for kjøretøy
- 11 Behov for parkeringstillatelse
- 12 Skole og utdanning

Norges Handikapforbund 2010

Postboks 9217 Grønland
0134 Oslo
Telefon 24 10 24 00
Faks 24 10 24 99
nhf@nhf.no
www.nhf.no